

keskeisempään asemaan nousseeseen venäläiseen glamouriin, joka näkyy paitsi lehdissä myös kirjallisuudessa.

Yksi viimeisen seminaari-päivän paneeleista omistettiin kokonaan näyttämön Tšehoveille (länsimaisen filosofian vaikutus Mihail Tšehoviin, toisaalta Tšehovin näytelmien venäläisistä ja eurooppalaisista sovituksista), kun taas toinen samanaikainen paneeli keskittyi eri taiteen muotojen Eurooppa-kytköksiin. Roman Timentšik luennoi eurooppalaisen maalaustaiteen ja venäläisen runouden kytköksistä, Elina Viljanen puolestaan musiikkitieteilijä Boris Asafjevistä.

Niin ikään Brodsky sai luonnollisesti oman paneelinsa: hänen tuotantonsa ”Euroopan-karttaa” käsittelee Denis Ahapkin, kun taas Sanna Turoma harjoitti perin pohjaista runoanalyysiä tarkastellessaan runoilijan Žukovin muistopuhetta suhteessa Deržavinin muistopuheeseen Suvoroville, laajentaen aiheen venäläiseen ja neuvostoliittolaiseen ”imperiaaliseen diskurssiin” sekä sankarillisen maskuliinisuuden esittämiseen.

Kokonaisuudessaan konferenssi jätti kuulijalle äärimmäisen monipuolisen ja monitasoisen kuvan paitsi Euroopasta Venäjällä myös venäläisestä ja eurooppalaisesta Venäjän-tutkimuksesta, sen aihepiireistä, oppialoista sekä metodeista. Erityisen mieluista oli uudelle kuulijalle se, että monografoista ja artikkeleista tutut tutkijanimet saivat nyt kasvat esitelmien ja keskustelujenkin

kautta. Toisaalta oli selkeää, että esitelmät oli tarkoitettu tutkijoille ja venäläisen kultuurihistorian asiantuntijoille: oletus oli, että yleisö tuntee jo valmiiksi käsitellyt henkilöt ja teemat – johdattuksia aiheisiin tai käsiteltyihin kirjailijoihin ei juuri ollut.

Luennoitsijoiden kirjo oli luonnollisesti monitasoinen, samoin kuin käsittelytapojenkin. Seminaarin suuren mittakaavan yhtenä etuna voikin pitää sitä, että välillä hyvinkin pikkutarkka tutkimus sai kohta rinnalleen laajempaa yleistämistä kulttuurisista prosesseista. Niin ikään siirtyminen hetkessä korkeammasta kulttuurista andegraundin rajanvetoihin antoi melkoisesti pohdinnan aihetta venäläisyyden ja eurooppalaisuuden rajojen vetämisestä – tai pikemminkin rajojen puuttumisesta – sekä siitä, miten venäläiset ovat nähneet Euroopan, miten eurooppalaiset Venäjän.

Ainakin paneelien seuraamisen jälkeen voi olla vakuuttunut siitä, että Venäjä ja Eurooppa ovat olleet, ovat, ja tulevat olemaan kiinteässä suhteessa toisiinsa – kuten myös Venäjätutkijatkin. Huolimatta siitä, että konferenssin lukuisat esitelmät oli onnistuttu jakamaan mainiosti teemoittain, muodostui suurimmaksi ongelmaksi se, että yhden kuulijan oli haasteellista olla seuraamassa kahta tai jopa kolmea samanaikaista paneelia. Näin ollen täytyy maltaa odottaa konferenssin julkaisua.

**Susan Ikonen**

## Nuorison ksenofobiasta syvällisesti ja ennakkoluulottomasti

Pietarin valtionyliopiston sosiologian laitoksella järjestettiin 16.–18. maaliskuuta seminaari, jossa käsiteltiin nuorison ksenofobiaa ja rasismia transnationaalisen

tutkimuksen näkökulmasta. Seminaarin organisoijina toimivat Venäjän johtava nuorisotutkimuksen keskus, Uljanovskin valtionyliopiston REGION, sekä

Pietarin valtionyliopiston Saksan ja Eurooppa-opintojen keskus (ZDES, *Zentrum für Deutschland und Europastudien*).

Ajankohtaisempaa teemaa Venäjän nuorisotutkimuksen piiristä on tuskin mahdollista tällä hetkellä löytää. Yhä radikaalimpia muotoja saava kansallismielisyyden kasvu ja etninen suvaitsemattomuus kiteytyvät juuri nuorisoon ja sen piirissä syntyviin ryhmiin. Seminaarin runsaat neljäkymmentä osallistujaa koostuivat asiaan syvällisesti perehtyneistä yhteiskuntatieteilijöistä sekä muutamista nationalistisista, ksenofobiaa, rasismia ja nuorisoradikalismia tutkivista lähitieteilijöistä Venäjältä (etnologeista, historioitsijoista ja filologeista). Joukkoon mahtui myös tutkijoita Kazakstanista, Saksasta, Isosta Britanniaasta, sekä Suomesta (me allekirjoittaneet Aleksanteri-instituutista). Tässä mielessä transnationaalinen tutkimus konkretisoitui kirjaimellisesti eri alueita edustavien tutkijoiden kokoontumisena tiettyyn paikkaan.

### Transnationaalisuus

Jo seminaarin avajaispuheessa ZDESin johtaja Markus Kaiser tosin problematisoi transnationaalisuuden käsitettä rasismin ja kansallismielisyyden tutkimuksessa ja varoitti käsitteessä piilevästä ”metodologisesta nationalismista”. Sen tilalle hän ehdotti translokaalisuuden käsitettä. Globalisoituvassa maailmassa ja tutkimuksessa tämä on relevantti huomio. Kansaan ja kansalaisuuteen kohdistuvat tutkimukset joutuvat yhä rajummin muuttuviin ympäröiviin konteksteihin ihmisten ja kansojen liikkeessä yhä enemmän. Transnationaalisuuteen kiinnitti huomiota myös ZDES:n Svetlana Jarošenko, joka määritteli seminaarin järjestämisen yhdeksi syyksi juuri aiemman dialogin vaikeuden eri tieteenalo-

ja edustavien tutkijoiden välillä vertailevassa transnationaalisessa tutkimuksessa.

Laajasti ottaen transnationaalisuus kiteytyi seminaarissa erittäin hedelmälliseen ja kiinnostavaan monitieteisyyteen, erilaisten näkökulmien kirjoon rajatussa tutkimuskontekstissa, joka ensisijaisesti käsitti ksenofobian ja rasismien kasvun Venäjällä ja entisen Neuvostoliiton alueella. Seminaarin osallistujamäärä ja organisointi toimivat erinomaisesti ja mahdollistivat yksittäisiä esitelmiä koskevat jatkopohdinnat ja keskustelut. Esitelmä oli jaettu kahdelle ensimmäiselle päivälle ja ne oli jaettu neljään temaattiseen sessioon: ”Globaalit kutsut ja lokaalit vastaukset ksenofobiasta ekstremismiin”, ”Ksenofobian sosiaalinen maantiede ja sen ilmentymät”, ”Nuorisopoliittisessa tilassa: kulttuuriset kutsut vai nuorisоекстремизmin uudet muodot”, sekä ”Kenttätyön erityispiirteet ja tutkimusmenetelmät: vieraana vieraiden joukossa.” Tämän lisäksi järjestettiin kaksi pyöreän pöydän keskustelua – ensimmäisenä päivänä teemasta ”Ksenofobia venäläisittäin ja eurooppalaisittain: uniikki kokemus vai yhteiset haasteet”, sekä seminaarin lopuksi aiheesta ”Transnationaalisen tutkimusten mahdollisuudet ja rajoitteet”.

### **Nuorten ksenofobia ja nationalismi Venäjällä**

REGIONin johtaja, Venäjän ehkä tunnetuin nuorisotutkija Jelena Omeltšenko toi omassa esitelmässään esille jälkineuvostoliittolaisen nuorison aktivoitumisen eri piirteitä ja käsitteellistämisen vaikeuksia. Nuorison toiminnan ja siihen liittyvän ksenofobian ja nationalismin aktivoituminen on yleiseurooppalainen, jopa globaali ilmiö. Venäjä ei ole poikkeus. Kuitenkin erilaisiin aate- ja arvovirtauksiin liittyvät ajalliset sopeutumisperspektiivit lännen

ja Venäjän välillä tuovat mitä erilaisimpia kombinaatioita yhteen juuri jälkineuvostoliittolaisessa nuorisossa. Valitettavaa on, että yhdistävin linkki eri suuntausten välillä on juuri lisääntynyt kansallismielisyys ja ksenofobia. Poliittisen ja väkivaltaisen, lähinnä skini-aktivismien ohella, merkittäväksi piirteeksi on nousut yleinen arjen ksenofobia, jossa ”tavallisuuden” normien yhä räikeämpi esille tuonti kytkeytyy neuvostonostalgiaan, erityisesti sen suurvalta- ja voimakulttiin.

Dmitri Dubrovski Pietarin Eurooppalaisesta yliopistosta esitteli näitä ristiriitaisia piirteitä kiehtovin esimerkein käsitellessään ”white powerin” ilmentymiä venäläisten äärioikeistolaisten järjestöjen internet-sivuilla. Historian vallitsevissa ja kiistatta oikeutetuissa diskursseissa harmaisiin ja mustiin semiotisointeihin kiedottu Hitler ilmenee muutamilla nettisivuilla vaaleanpunaisina ja kukkiin kiedottuna ”pehmohahmona”, ja ihmisoikeudet (*prava šeloveka*) on joillain sivuilla muuntunut vaatimukseksi ”kansanoikeuksista” (*prava natsii*). Tämä herättää yhtäältä kysymyksen sanakeskeisen venäläisen kulttuurin rikkaasta ironian ja intertekstuaalisuuden perinteestä, joka levittäytyy kaikkialle, hyvässä ja pahassa. Toisaalta väkivaltaiset äärijärjestöt mitä ilmeisimmin sisäistävät vallitsevat kulttuuriset koodit (Hitlerin mustanpuhuvuus ja puhe ihmisoikeuksista), joita sitten varioidaan järjestön esteettisen tehon lisäämiseksi.

Kriittisesti venäläisen sanallisuuden opetusta arvioinut Eleonora Šafranskajan esitelmä toi tämän saman ajatuksen mieleen, kun hän esitteli erästä moskovalaisen metrovaunun seinään kirjoitettua kansanrunon mukaelmaa ja sen rasistisia ilmentymiä. Pohdittavaksi nousi venäläisen folkloren ja sanakulttuurin ksenofobiset piirteet yhdistettynä nykyiseen patriottiseen kasvatukseen. Nämä

yhdessä voivat Šafranskajan mielestä tarjota aineksia ”älylliselle ksenofobialle”, jota voi olla vaikea myöntää ksenofobiaksi, saati rasismiksi. Galina Koževnikova SOVA-keskuksesta (ks. <http://xeno.sova-center.ru>) puolestaan esitteli nykyvenäläisen ultranationalismin ilmentymiä, jotka konkretisoituvat kahtena äärimmäisen negatiivisena tendenssinä liittyen nykyisen poliittisen eliitin harjoittamaan vallan vertikaalistamiseen. Ensinnäkin poliittisen vallan siunaama etnonationalismin kasvu, joka on konkretisoitunut georgialaisten tuotteiden (ja ihmisten) boikottina, torien ”siivoamisena laittomista maahanmuuttajista” (kaukasialaiset), sekä tiedotusvälineiden viljelemänä rasismina. Toiseksi, valtion ajama ”taistelu ääriaineksia vastaan” mahdollistaa aidon poliittisen opposition tukahduttamisen ja fasismi-käsitteen viljelyn silloinkin, kun kyse on vallan poliittisesta kriittisistä.

Jussi Lassilan esitelmä Naši -nuorisoliikkeen fasismi-käsitteen käytöstä ja valjastamisesta valtaa myötäileväksi ”kansalaiskritiikiksi” on hyvin paikallistettavissa tähän Koževnikovan mainitsemiaan toiseen tendenssiin. Arseni Svyarenko puolestaan toi esille venäläisen ja ukrainalaisen nationalistisen retoriikan avainkäsitteitä. Ukrainassa iso osa nuorisoa kannattaa maan pyrkimyksiä kohti EU-jäsenyyttä, mikä on myös tärkeä elementti ukrainalaisessa nationalistisessa retoriikassa. Nykyvenäläinen poliittisen eliitin nationalistinen retoriikka puolestaan rakentuu nationalismille internationalismin ”kaavussa”. Siinä keskeistä on neuvostotyypinen nationalismi. Tämä ”suuren valtion nationalismi” on huomattavasti haasteellisemmän tehtävän edessä määriteltessään kansalaisnationalismin ydintä verrattuna Ukrainaan. Venäläinen nyky-kansalaisnationalismi kirjo edustaakin niin uuspakanutta,

traditionalismia kuin myös neuvosto-internationalismia.

Paljon tervetullutta keskustelua tutkimuksen etiikasta herätti Omeltšenkon ja hänen oppilaidensa tekemä rohkea dokumentti kenttätöistä Vorkutassa, erään skiniryhmän keskuudessa. Se käsitteli avoimesti tutkijoiden omia pelkoja ja asenteita havainnoissaan näiden pahasti syrjäytyneiden ja mielettömiä ajatuksia sopertelevien nuorten ajatuksia ja toimintaa. Viimeisen päivän pyöreän pöydän keskustelussa

länsimaiden johtava Venäjän nuorisokulttuurin tutkija Hilary Pilkington palasi tutkimuksen etiikkaa ja transnationaalisen tutkimuksen haasteita koskeviin kysymyksiin. Vanhat ja hyväksi havaitut tutkimuseettiset käytännöt kokevat suuria haasteita teknologisen kehittymisen myötä, jolloin monipuolisen multimedia-materiaalin käyttö on yhä vaivatompaa ja tervetullutta, mutta vastaavasti tutkimuskohteiden anonymisointi johtaa helposti tutkittavien "dehumanisointiin".

Vaikka tämän tason akateemisesta tilaisuudesta olisi mielihyvin suorittanut isonkin osallistumismaksun, sitä ei ollut. Myös ateriat, kahvitukset ja seminaarimateriaalit oli kaikki kustannettu järjestäjien taholta. Oli hienoa huomata, että naapurissa tehdään rikasta ja ennakkoluulotonta tutkimusta äärimmäisen vaikean ja vaarallisenkin asian parissa. Se myös poiki paljon kontakteja ja ideoita seuraavien vastaavien seminaarien järjestämiselle.

**Jussi Lassila**  
**Arseni Svyanenko**

## Tiedä enemmän



Idäntutkimus ilmestyy neljä kertaa vuodessa noin 100 sivun tietopakettina. Lehden teemoja ovat olleet mm. Venäjän Media, Epävirallinen Venäjä, Islam Venäjällä, Baltia, Karjala ja Emigrantit.

*"Idäntutkimus on hauskan monipuolinen: perinteisen Venäjän talouden ja poliittisen tutkimuksen rinnalla käsitellään yhtä luontevasti vaikkapa teatteria, valokuvaa ja kirjallisuutta"*  
**Jan Rydman, Tieteessä tapahtuu 6/2004**

*"Tähän mennessä ilmestyneitä numeroita lukee ilokseen... Idäntutkimus on elävä ja ajan hermolla oleva lehti, joka ei tingi tasosta ja luottaa asiaan."* **Pekka Pesonen, Helsingin Sanomat 22.5.2004**

Vuosittilaus 26 euroa, ulkomaille 30 euroa ja opiskelijat 17 euroa

Tilaukset:  
Idäntutkimus,  
VIETS,  
Antinkatu 1,  
00100 Helsinki,  
puh (09) 2285 4443  
faksi (09) 2285 4431  
viets@rusin.fi

[www.helsinki.fi/idantutkimus](http://www.helsinki.fi/idantutkimus)